

UDK 811.163.42'282(497.5-3 Kacana)

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 15. IX. 2009.

Prihvaćen za tisak 17. XII. 2009.

David Mandić, Lina Pliško

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odjel za humanističke znanosti – Odsjek za kroatistiku

M. Ronjgova 1, HR-52100 Pula

davidmandic@hotmail.com

lplisko@inet.hr

MJESNI GOVOR KACANE

U članku su prikazane alijetetne, alteritetne te arealne jezične značajke mjesnoga govora Kacane, koja teritorijalno pripada Gradu Vodnjanu. Prema rezultatima istraživanja, taj idiom pripada jugozapadnome istarskom ili štakavsko-čakavskome dijalektu. Jezične značajke Kacane jednake su jezičnim značajkama susjednih Orbanića i drugih dosad istraženih govora Marčanštine te onih južne podskupine barbanskih mjesnih govora, što navodi na zaključak da se krak govora takvih jezičnih značajki proteže dalje prema zapadu.

Uvod

Grad Vodnjan nalazi se na jugu istarskoga poluotoka. Prostire se na 102 km² i ima 5.757 stanovnika. Susjedne su mu općine: istočno Marčana, sjeverno Svetvinčenat, zapadno Bale, jugozapadno Fažana i južno Grad Pula. Gradu pripadaju tri veća naselja: Galižana, Barbariga i Peroj te manja naselja ili stancije: Guran, Kacana, Majmajola, Gajana, Mala Gajana, Mednjan, Batvači, Golubovo, Krnja-loža, Barbariga, Nova Barbariga, Betiga, Murage, Mandriol, Fondole, Valdenaga, Stancija Sveta Cecilija, Stancija Falaš, Stancija Negrin i Stancija Baretini.

Područje Grada Vodnjana jezično je vrlo šaroliko i zato zanimljivo. U samome gradu već stoljećima s Hrvatima sužive Talijani, koji danas čine 20% cjelokupnoga vodnjanskoga stanovništva. Vodnjanski Talijani sebe tradicionalno nazivaju Bumbarima te, kao i susjedni Galižanci, govore starim istriotskim (istroromanskim) govorom¹. U Peroju su govornici štokavskoga zetsko-južnosandžač-

¹ Istriotskim se govori još u Fažani, Balama, Rovinju i Šišanu.

koga dijalekta, koji su se uz potporu Mletačke Republike u kugom opustošeni Peroj naseljavali u tri navrata, 1645., 1657. i 1659. Oni su podrijetlom iz Crmni-
ce i Ljubotinja u Crnoj Gori (Nikčević 1999: 65). Okolna su mjesta čakavska.

Sedamdesetih godina prošloga stoljeća u Vodnjan su se u potrazi za poslom naselili Bošnjaci, Romi i Srbi, koji u ukupnome broju stanovništva participiraju oko 5%.

1. Mjesni govor Kacane u dijalektološkoj literaturi

Čakavski govori Vodnjanštine, nažalost, u dijalektološkoj literaturi još uvijek nisu opisani, premda su u raspravi M. Mačekog (Mačeki 2002: 82–86) po Vodnjanu štakavsko-čakavski govori dobili ime. Mačeki spominje Kacani susjedna mjesta Divšiče, Filipanu i Prodol, koji danas pripadaju Općini Marčana.

U raspravi J. Ribarića (Ribarić 1940: 43) u sklopu „štokavsko-čakavskoga prelaznog dijalekta Slovinaca“ također se ne spominje ni jedan vodnjanski mjesni govor. Na priloženoj su dijalekatnoj karti ucrtani Kacani susjedni Orbanići (Ribarić 2002: 237).

Čakavskim govorima Vodnjanštine nije se bavio ni Hraste. Na njegovoj dijalekatnoj karti nalazimo samo ucrtan grad Vodnjan.

Mjesni govori Vodnjanštine prema Brozovićevoj dijalekatnoj karti (Brozović 1988: [70a]) i podjeli čakavskih dijalekata pripadaju jugozapadnome istarskom ili štakavsko-čakavskome dijalektu.

2. Istraživanje mjesnoga govora Kacane

Mjesni govor Kacane istraživali smo u svibnju 2009. posebno koncipiranim upitnikom za istraživanje jugozapadnih istarskih govora. Upitnikom su provjeravane alijetetne, dakle općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnoga ranga (Moguš 1977: 13–19; Lukežić 1998a: 13), alteritetne, odnosno jezične značajke nižega razlikovnoga ranga, koje pripadaju idiomima dvaju ili više narječja, ali ne u cjelini (Isto), i arealne – jezične značajke koje se odnose na pojedina područja ili areale; njima se određuje pripadnost konkretnome jezičnome arealu, skupini govora ili mjesnome govoru (Lukežić 1998a: 14). S oba-vjesnikom, gospodinom Đermanom Vitasovićem², (rođ. 1941.), diktafonom je

² Đermano Vitasović čakavski je pjesnik koji piše kacanskom čakavštinom i hrvatskim standardnim jezikom. Dosad je objavio pet zbirki pjesama, prepjevao je zbirku pjesama Marija Bonassina s vodnjanskoga istriotskoga idioma na čakavski i objavio slikovnicu za djecu pod nazivom „Mano“, pisanu na čakavskome narječju i hrvatskom standardnom jeziku.

sniman razgovor na temu svakodnevice i prošlosti Kacane. Iz ekscerpirana razgovora potražene su potvrde za jezične značajke koje nisu provjeravane upitnikom (primjerice, akcenatski sustav, odraz jata, prijelaz dočetnoga *m* u *n*...).

Cilj je istraživanja bio opisati dosad neistraženi mjesni govor Kacane i analizirati ga u kontekstu dosad istraženih mjesnih govora Marčanštine, prije svega Kacani susjednoga govora Orbanića. Zanimalo nas je protežu li se govori takvih jezičnih značajki i na području Grada Vodnjana.

3. Rezultati istraživanja mjesnoga govora Kacane

3.1. Alijeteti (općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnoga ranga)

3.1.1. Zamjenica *ča* i njezini oblici

Upitno-odnosna zamjenica *ča* postoji samo u čakavskome narječju; ona je općečakavska jezična značajka najvišega razlikovnoga ranga (Moguš 1977: 20; Lukežić 1998a: 15).

U mjesnome govoru Kacane lik *čã* potvrđen je u značenju upitne (*Čã delaš?* = '*Što radiš?*'; *Čã je to?* = '*Što je to?*') i odnosne zamjenice (Te familije su nestale i pokle rata *čã* san opisa u knjigi „Biti svoj“... = 'Te obitelji su nestale nakon rata, *što* sam opisao u knjizi „Biti svoj“...'; Od onega *čã* su došli na niš u Kacanu... = 'Od onoga *što* su došli ni na što u Kacanu...'). Lik *čã* u značenju neodređene zamjenice za 'neživo', u upitnim rečenicama, potvrđen je u primjeru: *Je čã dobrega?* = 'Ima li *išta/ičega* dobrega?'. Neodređena zamjenica za 'neživo' – 'ništa', glasi *nš* (ni + č): Od onega *ča* su došli na *nš* u Kacanu; *Niš* ne znan. Veznik 'jer' ima oblik *aš* (zač > ač > aš): Moran pojt *aš* je kasno.

3.1.2. Čakavske pune vokalizacije poluglasa

U čakavskomu se narječju, osim u obliku nominativa zamjenice *ča* (< *čã < *čb), i u nekim drugim primjerima razvio puni samoglasnik na mjestu poluglasa u "slabu" položaju. U mjesnome govoru Kacane takve "tendencije jake vokalnosti" zabilježene u: starome prilogu *kadi/di* (< *kãdẽ < *kьdẽ); starome prijedlogu *va* (< *vã < *vь) te još u primjerima *Vazàn* (= 'Uskrs'), *vazmèni* (= 'uskrsnji'), *vãjk* (= 'uvijek'); u osnovi imenice *mãlin* (< *mãlin < *mьlinь) i njezine izvedenice *mãlinar*; u imenici *mãša* (< *mãša < *mьša = 'misa') i glagolu *mãšiti* te u osnovi instrumentala jednine zamjenice za 1. lice: *ja – s nãmon* (< *manon* < *mãnom < *mьnojо).

3.1.3. Dvojak refleks praslavenskoga prednjega nazala

Praslavenski i starohrvatski nosni samoglasnik ϵ u čakavskome se narječju, za razliku od ostalih dvaju, odrazio dvojako: kao *a* u položaju iza mekih suglasnika po formuli *j, č, ž + ε = ja, ča, ža* (*jazik* < **jezykъ*; *počati* < **početi*; *žati* < **žeti*) i kao *e* iza tvrdih suglasnika (*meso* < **měso*; *govedo* < **govědo*). Prvi se odraz smatra starijim (Vidi: Hamm, Hraste, Guberina 1956: 7–215) i u današnjoj je čakavštini sačuvan u malenom broju leksema. Tijekom vremena izvorni se refleks *a* asimilirao poprimivši odraz ϵ u *e*.

U mjesnome govoru Kacane zabilježena su oba refleksa. Prvi, ϵ u *a*, potvrđen je samo u imenici *jáčmik* (< **ječьmy+kъ* = ‘upala vlasne žlijezde na očnome kapku’), a drugi, ϵ u *e*, u mnogobrojnim primjerima: *žědan*, *měso*, *počěti*, *děset*, *pět*, *ježik*, *govědo*.

3.1.4. Naglasni sustav

Kao i većina ostalih jugozapadnoistarskih govora, i govor Kacane odlikuje se novijim tronaglasnim sustavom. Postoji jedan kratki naglasak te dva duga, silazni i akut.³ Kvantitativne se oprjeke, osim u naglašenom, čuvaju i u slogu tik pred naglašenim. Zanaglasne su duljine dosljedno pokraćene, čime su kvantitativne opreke u zanaglasnom položaju dokinute.

Taj se sustav razvio od starijega dvonaglasnog sustava pomakom naglasaka sa zadnjega kratkog otvorenog sloga na prethodni slog, na kojem se time bez obzira na njegovu prvotnu kvantitetu razvio akut. Govor, dakle, poznaje tzv. kanovačko duljenje. Takav je razvoj tipičan za većinu jugozapadnih istarskih govora: N jd. *vīno*; G jd. *māčka*; L jd. *svītu* (od *vīnǝ*, *māčkǝ*, *svītǝ*); L jd. *sělu*; N jd. *vōjska*; pril. *dōbro* (od *selǝ*, *vojskǝ*, *dobrǝ*).⁴

K tomu postoje i neki analogijski pomaci naglasaka, kojima je također redovito nastao akut: I jd. *vesělen*; G jd. *rōse*; 3. l. jd. prez. *svīti*, *čvrčī*. Prvotno naglašen zadnji slog, naime, u tim je primjerima ili zatvoren ili je bio dug, pa pomak nije “pravilan”, već je uglavnom rezultat ujednačavanja naglasaka unutar paradigme (N jd. *vesěle*, *rōsa*). Kod glagola tipa *svīti* riječ je o povlačenju na-

³ Premda u kratkim slogovima nema tonskih opreka, kratki se naglasak gotovo uvijek ostvaruje silazno. Dugi silazni naglasak uvijek je silazan, to jest prva je mora sloga s tim naglaškom u izgovoru znatno viša od druge. Akut je s fonetskoga gledišta uglavnom ravni visoki ton, katkad tek neznatno silazan ili silazan pod utjecajem rečenične intonacije.

⁴ Pomak je izostao jedino u riječi *kadī* (= ‘gdje’), što je tipično i za ostale jugozapadnoistarske govore.

glaska na prednaglasnu duljinu, što je u ovom govoru sporadično, ali razmjerno često upravo kod tih glagola (premda postoje i protuprimjeri: *dīšī, trēpī*).⁵

Akut iz starijih razdoblja (tzv. novi akut) stopio se prije spomenutih pomačka s dugim silaznim naglaskom: N mn. *sūše* < *sūše*; G jd. *zemļē* < *zemļē*; A mn. *vrāta* < *vrāta*; G mn. *dūš* < *dūš*; 3. l. jd. neg. prez. *nīma* < *nīma*. Dugi se silazni naglasak ostvaruje i u slogovima s duljenjem pred sonantom u odstupu: N jd. *sūnce*; D jd. *stārcu*; A mn. *ōvce*. Moguće je da je duljenjem tu odmah nastao silazni ton, a ne akut koji bi kasnije prešao u silazni ton.⁶ Primjeri s akutom, kao A mn. *lōnce*, nastali su kanovačkim duljenjem, a ne duljenjem pred sonantom (dakle od *loncē*; usp. *dōbro* < *dobrō*).

Dugi silazni naglasak na zadnjem otvorenom slogu često se, bar djelomično, krati, a osobito ako je i prethodni slog dug. Razlog je vjerojatno činjenica što je to jedini naglasak koji može biti u tom položaju, pa tu nema fonološke oprjeke između njega i kratkoga naglasaka.⁷ Zadnji se otvoreni slog u riječi, kada je naglašen, stoga može ostvariti kao dug ili kratak: G jd. *zemļē/zemļē*; 3. l. mn. prez. *tūčū* (ali *grēdū, strīžū*); gl. prid. rad. *uzīdā* (umj. *uzīdā*; ali *imā, ostā*).⁸

Prednaglasna se duljina pokatkad pojavljuje kao rezultat analogije prema oblicima iste riječi u kojima je povlačenje naglasaka dovelo do kanovačkoga duljenja: 3. l. mn. prez. *plētū* (umj. ***pletū*; prema 3. l. jd. prez. *plēte*).⁹

Rezultat je tih promjena sljedeća raspodjela naglasnih jedinica u riječi:

1. kratki i dugi silazni naglasak mogu stajati na bilo kojem slogu riječi (no u zadnjem je otvorenom slogu, osim kod jednosložicâ, kratki tek fonetska inačica dugoga): 3. l. jd. prez. *vīdi*; I jd. *vīmenon*; *četīri*; G jd. mn. *onēga*; N mn. *sūsēdi*; gl. prid. rad. *presūsīla*; N jd. *čovīk, dīd*; A mn. *grāne*; N jd. *vrīme*; 3. l. jd. prez. *usūši*; gl. prid. trp. *podzīdan*; G jd. *vodē*; I jd. *zemļōn*; A jd. *pūt*.

⁵ To se nikad ne događa kod glagola bez prednaglasne duljine: *leži, tepli*...

⁶ Duljenjem pred sonantom u odstupu sloga nastaje silazni ton u većini južnočakavskih govora. U ostalim čakavskim govorima tu je nastao akut.

⁷ Iz toga objašnjenja proizlazi da su svi završni otvoreni slogovi fonološki kratki, no da se pod naglaskom katkada ostvaruju kao dugi. Druga je mogućnost da za te slogove oprjeka po kvantiteti jednostavno nije relevantna te da se u njima u naglašenom položaju može ostvariti bilo kratki bilo dugi silazni naglasak.

⁸ Ipak, opreka između kratkoga i dugog silaznog naglasaka u zadnjem otvorenom slogu postoji, no jedino ako je taj slog istovremeno i prvi u riječi, tj. ako je riječ jednosložna: *nē, svē, kī* (= 'koji'), *tō*...

⁹ Ta je pojava česta kod *e*-glagola, a susreće se i u nekim drugim jugozapadnim istarskim govorima, npr. govoru Marčane: 1. l. mn. prez. *zōvēmo* itd. prema 3. l. jd. prez. *zōve* (Pliško, Mandić 2007: 329).

2. akut se ostvaruje samo u predzadnjem slogu riječi:¹⁰ N jd. *vīno*, *lipōta*, *grāna*, *blagostāne*; L jd. *živōtu*.

3. prednaglasna duljina može stajati samo u slogu tik pred kratkim ili dugim silaznim naglaskom:¹¹ N jd. *jākōst*; inf. *usūšiti*; G jd. *grānē*; 3. l. mn. prez. *īdū* (= ‘jedu’).

3.1.5. Izmjena šumnika u zatvorenu slogu

Jedna je od alijetetnih značajki čakavskoga narječja izmjena šumnika u zatvorenu slogu zbog tendencije slabljenja napetosti. U dočetnim zonama unutrašnjega i vanjskoga zatvorenog sloga može doći i do potpune redukcije šumnika (Moguš 1977: 85–90, Lukežić 1998a: 38–41).

U mjesnome govoru Kacane zabilježena je: zamjena afrikate frikativom: *niš* (< *nič* < **ničb*); *aš* (< *ač* < **zač* < **začb*); zamjena okluziva sonantom: *hōj* (< **hod* < *hodi*); *dvājsēt* (< **dvadset* < *dvadeset*) i potpuna redukcija okluziva: *jēna*, *jēno* (< *jedna*, *jedno* < **ed̥na*, **ed̥no*); *devestō* (< *devetsto*); *hōmo* (< *hodmo* < *hodimo*).

3.1.6. Oblici pomoćnoga glagola za tvorbu kondicionala

Kondicional je glagolski oblik za izricanje pogodbenoga načina, a složen je od posebnih oblika glagola ‘biti’ za tvorbu kondicionala te oblika glagolskog pridjeva radnog koji se spreže: *bin*, *biš*, *bi* (*govorija*); *bimo*, *bite*, *bi* (*govorili*). Takva je paradigma ovjerena u mnogobrojnim primjerima u Kacani: stija *bin*, pošā *biš*, *bimo* hodili.

3.2. Alteriteti (čakavske jezične značajke nižega razlikovnoga hijerarhijskog ranga)

3.2.1. Ikavski refleks jata

U mjesnome govoru Kacane ikavski je refleks jata u leksičkome (*svīt*, *vītar*, *līpa*, *zvīzde*, *cvīt*, *blišti*, *sīče*, *priko*) i gramatičkome morfemu (na *pōsteļi*, u *mļāki*, na *senokōši*).

¹⁰ Akut se očekuje samo u predzadnjem slogu riječi čiji je zadnji slog bio kratak i otvoren. Ipak, postoje razne iznimke, uglavnom zbog unutarparadigmatskih ujednačavanja (vidi gore).

¹¹ Prednaglasne su duljine, osim katkada u slogu tik pred naglašenim, pokraćene još u općeslavenskom razdoblju. Budući da je akut u jugozapadnom istarskom nastao novijim povlačenjem naglaska na prethodni slog, koji je jedini od prednaglasnih slogova mogao biti dug, jasno je da pred njim ne može biti duljina: **zīmā* > *zīma*; **sidīmō* > *sidīmo*.

Ekavski je refleks *ě* zabilježen samo u oblicima glagola *dělati* (je *děla*), u imenicama *dělo*, *věnàc*, *kòren*.

3.2.2. Suglasnički i samoglasnički inventar

Suglasnički inventar mjesnoga govora Kacane sastoji se od 22 fonema – okluzivi: *p*, *b*, *t*, *d*, *k*, *g*; frikativi *z*, *s*, *š*, *ž*, *f*, *h* i afrikate *c*, *č*¹². Sonanti su *r*, *l*, *l̥*, *m*, *v*, *n*, *ń*, *j*.

Samoglasnički inventar ima pet samoglasničkih jedinica: *a*, *e*, *i*, *o*, *u* te slogotvorni fonem *ʔ*.

3.2.3. Rezultati jotacije praslavenskih suglasničkih skupina **dǰ*, **skǰ*, **stǰ*, **zgǰ*, **zdǰ*

Jotacijom praslavenske suglasničke skupine **dǰ* i starohrvatske skupine **daj* u čakavskim, ali i kajkavskim, govorima nastao je fonem *j*. Na mjestima gdje se u istim primjerima u štokavskim govorima ostvaruje afrikata *ǰ* (u pisanju *đ*), u mjesnom govoru Kacane zabilježen je frikativ *ž* ili sonant *j*: *grǎžanka*, *mlǎži*, *mrež*, *slǎži*; *tǔja*, *tujǎna*, *rojěne*. Afrikata *ǰ* zabilježena je samo u primljenicama: *ânđeja*, *Anđelǎna*, *Đermàno*, *đír*.

Jotacijom praslavenskih suglasničkih skupina **skǰ*, **stǰ* i starohrvatskih **skaj*, **staj* u govoru Kacane nastala je suglasnička skupina *št*: *gñǎšte*, *štǔcati*, *klišta*, *kosǎšte*, *uštǐpnuti*, pa se govor Kacane može uvrstiti u štakavske govore jugozapadnoga istarskog dijalekta (Lisac 2009: 54). U malobrojnim je primjerima zabilježen i odraz *šč*: u 1. l. jd. (*ǎščen*, *stǎščen*) i 3. l. jd. prezenta glagola (*ǎšče*, *stǎšče*).

Suglasnička skupina *št* nastala je također preinačenjem praslavenske skupine **čbt* u starohrvatskome razdoblju. U Kacani su zabilježeni ovi primjeri: *poštěne*, *štǐti* (= ‘čitati’). Suglasnička skupina *št* potvrđena je i u primljenicama (*st* > *št*): *štímàti* (= ‘cijeniti’), *štǔf* (= ‘umoran’), *štajún* (= ‘godišnje doba’).

Praslavenska suglasnička skupina **zdǰ* zabilježena je u paradigmi imenice *dâž* (= ‘kiša’) – G jd. *dâžda*, D jd. *dâždu*; u 3. l. jd. prezenta glagola *kišiti* – *daždǐ*, a **zgǰ* u imenici *mōždani* (= ‘mozak’). Metatizirani refleks starohrvatske konsonantske skupine **zdaj* > *jzd* čuva se u imenici **grozdaje* > *grōjze* (= ‘grožđe’).

¹² Afrikate *č* i *ć* u ovom su mjesnom govoru svedene na “srednje *č*”: *kosič*, *vrtlič*, *noč*.

3.2.4. Suglasnička skupina *čr*

Praslavenska skupina *čr* zadržala se u konzervativnim jezičnim sustavima, u čakavskome (Moguš 1977: 83; Lukežić 1998a: 92, Lisac 2009: 17), kajkavskome narječju (Lončarić 1996: 94) te u „neznatnoj mjeri“ u slavonskome dijalektu štokavskoga narječja (Lisac 2003b: 39), u govoru moliških Hrvata (Isto:53) i u štokavskim ikavskim govorima Vlaha iz dvanaest sela južnoga Gradišća (Isto: 137).

U mjesnome govoru Kacane ta je suglasnička skupina potvrđena u primjerima: *črno*, *čr̃v*, *čr̃p̃na*, *čr̃vo*.

3.2.5. Skupina *jd* u prezentu i *jt* infinitivu praslavenskoga glagola **idti*

Na granici prefiksalnoga i korijenskog morfema u prezentskoj osnovi kompozita glagola *ići* (< **idti*) ostvaruje se skupina *jd*. Ta je skupina rezultat stapanja dočelnoga samoglasnika prefiksalnoga morfema i početnoga samoglasnika korijenskoga morfema u diftonšku sekvenciju *oj* (*pôjdeš*), *aj* (*nâjdeš*) ili *ej* (*prêjdeš*).

U govoru Kacane skupina *jd* ovjerena je u prezentskoj osnovi glagola ‘ići’: da *dôjde*, *dôjdu* u školu, a u infinitivnoj osnovi glagola skupina *jt*: *dôjti*, *pôjti*, *nâjti*, *snâjti*.

3.2.6. Prijelaz dočelnoga *m* u *n*

Jedna od posebnosti konsonantizma čakavskoga narječja jest prijelaz dočelnoga *m* u *n* u nastavcima i nepromjenjivim riječima (Moguš 1977: 79–82; Lisac 2009: 17). Taj je prijelaz svojstven i nečakavskim govorima (Lisac 2003b:54) duž jadranske obale zbog čega ga D. Brozović svrstava među „adrijatizme“ (Brozović 1988: 84).

U mjesnome govoru Kacane fonetska se neutralizacija provodi u ovim primjerima: u imenica – I jd. z *vòzon*, s *sṽt̃lon*, pod *dûbon*; u zamjenica – D mn. *nan*; L jd. na *svoj̃ñ*, I jd. z *uṽñ*; u pridjeva – I jd. *sṽmoč̃nin*, *crl̃ñin*; u brojeva – *s̃edan*, *òsan*, *čet̃r̃ten*, *dr̃ügen*; u glagola – I. l. jd. prezenta – *ṽölin*, *ṽödin*, *s̃än*, *d̃èlan*, *p̃išen*, *up̃r̃tin*, *r̃èčen*.

Iznimka je imenica *Vaz̃an*, G jd. *Ṽaz̃ma*, kod koje se ta promjena dogodila na kraju osnove.

3.2.7. Dočetni sonant *l*

Dočetni sonant *l* u govoru Kacane neizmijenjen je na dočetku unutrašnjega sloga u imenica: *kôlci*, *dôlci*, *pâlci*, *têlci*. Na dočetku osnova N jd. imenica *i* u priloga dočetno je *l* otpalo: *kotâ*, *sô*, *vřta*, *pô* ('pola'). U jednini m. r. glagolskoga pridjeva radnog vokaliziran je u *a* i s vokalom na dočetku osnove nastale su dvovokalne sekvencije *aa*, *ea*, *ia*, *oa*, *ua* koje se eliminiraju na dva načina: (-*ãã* sažimlje se u *ã*) *al* > *ãã* > *ã*: *držal* > *držãã* > *držã*; *ostal* > *ostãã* > *ostã* (Moguš 1977: 82–83; Vranić 1997: 275–291; Lukežić 1998b: 121; Lisac 2003: 54.) U slučaju kada je ispred završnoga *a* koji drugi vokal (primjerice *e*, *i*, *o* ili *u*), između tih se dvaju vokala umeće glas *ǰ*: *biǰa*, *nosǰa*, *živǰa*, *uzeǰa počeǰa*, *čuǰa*, *uboǰa* (> *bǰa*, *nosǰa*, *živǰa*, *ùzeǰa*, *põčeǰa*, *čuǰa*, *ubõǰa*) (Isto). Umetanje *ǰ* uobičajeno je i u pridjeva: *debǰa*, *gõǰa*, *cǰa*.

3.2.8. Rotacizam

U govorima čakavskoga narječja (Lukežić 1998a: 93; Lisac 2009: 17), kajkavskoga (Lončarić 1996: 19) te u mnogim štokavskim organskim govorima (Lisac 2003b: 34) prezentska osnova glagola *moći* (< **mogti*) rotacirana je, odnosno u njoj je međusamoglasnički *ž* zamijenjen sa *r*. Tako je *i* u mjesnome govoru Kacane: *mõren*, *mõreš*, *mõre*; *mõremo*, *mõrete*, *mõru*; *pomõre* (Svè je slabija rûka ka jõš *pomõre*.)

3.2.9. Redukcija sonanta *v* ispred slogotvornoga *r* ili sonanta *r*

U Kacani je ograničenje distribucije fonema *v* ispred slogotvornog *r* potvrđeno u glagola: *střdnuti*, *čřčati*, *sřbiti*; u imenica: *četřtak*, *čřčak*; u rednih brojeva: *četřti*; u pridjeva: *třd*, *třda*, *třdo*. Sonant *v* se u ovom idiomu reducira i u primjeru kada se nađe kao drugi član početne suglasničke skupine u slogu ispred sonanta *r* unutar istoga ili susjednoga sloga: *svraka* > *sraka*. Ta je jezična pojava, osim u čakavskih (npr. Vranić 2005: 262), jednako prisutna i u kajkavskih govora (Lončarić 1996: 95).

3.2.10. Izostajanje sibilizacije

U ovom je idiomu dokinuta sibilizacija: *svidõki*, *junãki*, *rõgi*, *divõjki*.

3.2.11. Pojednostavnjivanje suglasničkih skupova

U govoru Kacane prvi se okluzivni šumnik u suglasničkoj skupini gubi na početku riječi: *ptica* > *tica*, *pčela* > *čëla*, *pšenica* > *šenica*.

3.2.12. Starohrvatski prijedlog *və*

Starohrvatski prijedlog *və* dao je *u* kada dolazi kao samostalan prijedlog (*u* strahu, *u* đardinu, *u* ruku, *u* mladosti) i kada dolazi u prefiksanim složenicama (*unūka*, *unūk*, *unūtra*, *ustāti*, *uzēti*).

Takav je oblik prijedloga, osim u jugozapadnome istarskome dijalektu, i u govorima južnoga te većeg dijela središnjeg dijalekta čakavskoga narječja (Lukežić 1998b: 131, Lisac 2009: 52, 103, 141), u svim dijalektima štokavskoga narječja (Lisac 2003b:17) te u perifernim istočnim i zapadnim govorima kajkavskoga narječja (Lončarić 1996: 69).

3.2.13. Odras praslavenske skupine **vbs*- u osnovi neodređene zamjenice

Za jugozapadni istarski dijalekt te za čakavske dijalekte južne provenijencije, za dio središnjega dijalekta čakavskoga narječja te za sve dijalekte štokavskoga narječja (Lukežić 1998b: 131, Lisac 2003b: 17) karakterističan je metatizirani odraz praslavenske skupine **vbs*- u osnovi neodređene zamjenice kao *sv*. Takav je oblik potvrđen i u ovom idiomu: *svī*, *svīh*, *svāki*, *svū*, *svà*, *svè*, *svèga*, *svāčemu*, *svejēno*.

3.2.14. Oblici upitne i odnosne zamjenice ‘koji’

Upitna i odnosna zamjenica *koji*, *koja*, *koje* u Kacani ima kontrahirani oblik: jd. – *kī*, *kā*, *kô* (*kvi* > **kii* > *kī*; *kaja* > *kā*; *koje* > *kô*); mn. – *kī*, *kē*, *kā*.

3.2.15. Infinitiv glagola

Infinitiv glagola ima neokrnjeni nastavak *-ti* ili *-ći*: *hodīti*, *razgōlīti*, *plēsti*, *zdrobīti*, *bīti*, *povīdati*, *sīći*, *rēći*.

3.3. Arealne jezične značajke u govoru Kacane

3.3.1. Prijevojni oblici u korijenskome morfemu glagola *krasti* i *rasti*

Za jugozapadne istarske govore karakteristični su oblici s prijevojnim likom *e* umjesto *a* u osnovama glagola *krasti* i *rasti* te u imenici *vrabac*: *kresti*, *restī*, *rebac*. Takvi su oblici ovjereni i u nekim dijalektima štokavskih govora – u slavonskome, zapadnome, istočnobosanskome (Lisac 2003b: 34, 52, 62, 79).

U govoru Kacane zabilježen je prijevoini lik *s e* u korijenskome morfemu glagola *krèsti* i *rèsti* te u njihovih oblika: *ukrèsti*, *ukrèla*, *ukrèja*; *urèsla*, *urèste*, *zarèsla*, *prirèslo*, *narèsti*, *narèslo*, *srèсли*; kao i u imenice *rèbàc* (= ‘vrabac’).

3.3.2. Zatvaranje kratkoga *o* pred akcentom

U Kacani je, kao i u susjednim joj općinama Marčani, Svetvinčentu i Barbanu, potvrđeno zatvaranje kratkoga *o* > *u* ispred naglaska u primjerima: *unî*, *unâ*, *unô*, *unèga*, *unîma*, *uvî*, *uvèga*, *uvô*, *uprostîti*, *ubràča*, *ubajdîva*.

3.2.3. Disimilacija

U čakavskome narječju disimilacija zahvaća skupinu od dva nazalna sonanta u nizu – *mn*, *mî* (*dimînak* > *dimîak*; *sedamnaest* > *sedavnajst*) i likvide *r* i *l* u slogu iza kojega slijedi slog s tim istim suglasnicima (*reb-ro* > *leb-ro*) (Moguš 1977.:90). U ovom je idiomu potvrđena prva (*dimîak*, *osavnâjst*).

3.3.4. Oblici osnova glagola za značenje ‘ići’, ‘kretati se’

Glagol za značenje ‘ići’, ‘kretati se’, u Kacani se ostvaruje dvjema, supletivnim osnovama: infinitivnom i prezentskom.

Prezentska: **grèd-*, nesvrš. – ‘ići’; ovjerena je samo u prezentu: *grèn*, *grèš*, *grè*; *grèmo*, *grète*, *grèdû* i 3. l. jd. i mn. imperativa – *nèka grè*, *nèka grèdû*. Infinitivna: *hodi-*, nesvrš. – ‘ići’ – samo u perfektu: (*san hodîja*, *si hodîja*, *je hodîla*; *smo hodîli*, *ste hodîli*, *su hodîli*) te u 2. l. jd. i 1. i 2. l. mn. imperativa (*hòdi*; *hòte*, *hòmo*).

3.3.5. Zanijekani oblici prezenta glagola *imati* i *biti*

Zanijekani oblici prezenta glagola ‘*imati*’ (< *imèti*) u mjesnome govoru Kacane jesu: *nîman*, *nîmaš*, *nîma*; *nîmamo*, *nîmate*, *nîmaju*, a zanijekani oblici prezenta glagola ‘*biti*’: *nîsan*, *nîsi*, *nî*; *nîsmo*, *nîste*, *nîsu*.

3.3.6. Oblici osobne zamjenice *oni* – *he*

Genitiv i akuzativ množine osobne zamjenice *on*, *ona*, *ono* imaju metatizirani oblik *ih* > *he* (Duša *he* kapi).

3.3.7. Preinaka nepravne konsonatske skupine u pravu

Nepravne suglasničke skupine *tć* (u **tći < *dći > *d̂ći*) i *ht* (u **hteti < *ĥtēti*) u Kacani su razriješene ovako: **dć > *tć > šć*: *ščī, ščēr* (=‘kći, kćer’) i *ht > st*: *s̄iti, s̄ija, s̄ila* (= ‘htjeti, htio, htjela’).

3.3.8. Redukcija početnog samoglasnika u riječi

Na području Općine Marčana zabilježena je redukcija početnoga samoglasnika u riječi. Tako je i u Kacani: *gñište, t̄ac, tr̄oba*.

3.3.9. Protetsko *j*

Protetsko *j* zabilježeno je samo u prilogu *opet – j̄opet*.

4. Zaključak

Čakavski govori Grada Vodnjana u dijalektološkoj literaturi još uvijek nisu opisani, pa tako ni govor Kacane. U starijoj se dijalektološkoj literaturi (Mačeki 1938., 2002., Ribarić 1940., 2002., Hraste 1964.) spominju tek susjedna mjesta koja danas pripadaju Općini Marčana – Divšići, Prodol, Filipana. U novijoj je opisan govor Kacani najbližih Orbanića (Pliško 2006.).

U istraživanju, provedenome u svibnju 2009. godine, analizirali smo alijetne, alteritetne te arealne jezične značajke u kontekstu dosad opisanih govora Općine Marčana (Marčane, Raklja, Krnice, Prdola, Filipane, Divšića, Orbanića, Hreljića, Lobarike, Peruška...) i zaključili da se jezične značajke Kacane podudaraju sa značajkama dosad istraženih mjesnih govora Općine Marčana, ali i južne podskupine barbanskih govora kojoj pripadaju naselja imenom Manjadvorci, Rebići, Hrboki, Borinići, Škitača. Na temelju toga može se reći da se krak južne podskupine barbanskih mjesnih govora te dosad istraženih marčanskih govora proteže prema zapadu do vodnjanskih čakavskih govora.

Mjesni govor Kacane dijelom je jugozapadnoga istarskoga ili štakavsko-čakavskoga dijalekta. Prema Brozovićevim kriterijima za klasifikaciju čakavskih dijalekata to je govor ikavskoga refleksa jata u gramatičkome i leksičkom morfemu, štakavskoga odraza praslavenske suglasničke skupine **stj̄* i novijega troakcenatskog sustava.

Literatura:

- BROZOVIĆ, DALIBOR; IVIĆ, PAVLE 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*.: Zagreb. Jugoslavenski leksikografski zavod “Miroslav Krleža”.
- BOŠKOVIĆ, RADOSAV 1978a. O jednoj akcenatskoj osobini dijalekata zapadne i južne Istre. *Odabrani članci i rasprave*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Posebni radovi, knj. 1, Titograd, 231–254.
- BOŠKOVIĆ, RADOSAV 1978b. Refleksi grupa tj, dj, tɔj, dɔj, stj, zdj, skj, zgj, (sk', zg') u dijalektima južne i jugozapadne Istre. *Odabrani članci i rasprave*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Posebni radovi, knj. 1, Titograd, 293–349.
- HAMM, JOSIP; HRASTE, MATE; GUBERINA, PETAR 1956. Govor otoka Suska, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 1, Zagreb, 7–215.
- HRASTE, MATE 1957. O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj. *Filologija*, sv. 1, Zagreb, 59–74.
- HRASTE, MATE 1964. *Govori jugozapadne Istre*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 5–36.
- IVŠIĆ, STJEPAN, 1911. Prilog za slavenski akcenat. *Radovi JAZU-a*, 187, Zagreb, 133–208.
- LISAC, JOSIP 2003a. Nastanak i razvoj jugozapadnoga istarskog dijalekta. *Nova Istra*, 2, Pula, 195–198.
- LISAC, JOSIP 2003b. *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LISAC, JOSIP 2005. Glasovi jugozapadnoga istarskog dijalekta. *Drugi Hercigonjin zbornik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 219–222.
- LISAC, JOSIP 2009. *Hrvatska dijalektologija 2., Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LONČARIĆ, MIJO 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- LUKEŽIĆ, IVA 1988. Jezična struktura u Balotinim pjesmama. *Susreti na dragom kamenu 1988*, Pula, 249–270.
- LUKEŽIĆ, IVA 1998a. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.
- LUKEŽIĆ, IVA 1998b. Štokavsko narječje (Nacrt sveučilišnih predavanja). *Radovi Zavoda za filologiju*, 32, Zagreb, 117–135.
- LUKEŽIĆ, IVA 2001. Odnosno-upitne i neodređene zamjenice za značenja ‘neživo’ i ‘živo’ u čakavskome narječju, *Čakavska rič*, 1, Split, 21–36.
- MAŁECKI, MIECZYSLAW 1930. *Przegląd słowiańskich gwar Istrji*. Krakow: Polska akademija umiętności.

- MALECKI, MIECZYSLAW 2002. *Slavenski govori u Istri*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.
- NIKČEVIĆ, VOJISLAV P. 1999. Crnogorci u Peroju (Etnoječki pristup). *Tabula*, 2, Pula, 65–83.
- MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje, Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- PLIŠKO, LINA, 2000. *Govor Barbanštine*. Pula: Filozofski fakultet Pula.
- PLIŠKO, LINA, 2003. Fonološki i morfonološki opis mjesnoga govora Krnice. *Čakavska rič*, 1–2, Split, 61–70.
- PLIŠKO, LINA 2006. Jezične značajke mjesnoga govora Orbanići. *Croatica et Slavica Iadertina*, 2, Zadar, 83–93.
- PLIŠKO, LINA, 2007. Mjesni govor Hreljići – prilog poznavanju govora općine Marčana. *U službi jezika, Zbornik u čast Ivi Lukežić*, Rijeka, 123–135.
- PLIŠKO, LINA; MANDIĆ, DAVID 2007. Dijalektološki povratak Marčani. *Čakavska rič*, 2, Split, 323–338.
- PLIŠKO, LINA 2008. Mjesni govor naselja Peruški – prilog opisu govora Marčanštine. *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani*, 7, Rijeka, 739–751.
- RIBARIĆ, JOSIP 1940. Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik*, 9, Beograd, 1–207.
- RIBARIĆ, JOSIP 2002. *O istarskim dijalektima: razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri s opisom vodičkog govora*. Pazin: Josip Turčinović d. o. o.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1988. Materinski idiom Mate Balote i jezik „Dragog kamena“. *Susreti na dragom kamenu*, Pula, 271–282.
- UJČIĆ, RUDOLF 1994. Osnovne značajke marčanskog lokalnog govora, *Marčanski zbornik*, Pula, 123–128.
- VRANIĆ, SILVANA 1997. Realizacija finalnoga slogovnog /l/ u govorima čakavskoga narječja, *Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika*, knj. 2, Pečuh, 275–291.
- VRANIĆ, SILVANA 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku.
- www.vodnjan.hr

The Local Dialect of Kacana

Abstract

This paper presents the linguistic features of the local dialect spoken in the settlement of Kacana, situated on the territory of the city of Vodnjan in Istria. According to the results of this research, this dialect belongs to the SW Istrian or štakavian-čakavian dialectal group.

The linguistic characteristics of this idiom are identical to those that have been found in the dialects of the neighbouring village of Orbanići and other dialects characteristic for the Marčana region researched so far, as well as those that belong to the southern sub-group of the local dialects of Barban. This leads to the conclusion that dialects with these features can be found even further to the west.

Ključne riječi: Kacana, Grad Vodnjan, jugozapadni istarski ili štakavsko-čakavski dijalekt, čakavsko narječje.

Key words: Kacana idiom, city of Vodnjan, SW Istrian or štakavian-čakavian dialect, čakavian dialect.

